

9. Наконечний, С.І., Економетрія [Текст]/С.І. Наконечний, Т.О. Терещенко, Т.П. Романюк. – К.: КНЕУ, 2000. – 296 с.
10. Толбатов, Ю.А. Економетрика [Текст]/Ю.А. Толбатов. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 320 с.
11. Чубрик, А.С. Отдача от масштаба производственной функции и общефакторная производительность: пример Польши и Белоруссии [Текст]/ А.С. Чубрик//ЭКОВЕСТ.– 2002. – Т.2. –№2. – С. 252-275

Долгих Я.В., Костовский А.В. Совершенствование планирования производства продукции с помощью производственной функции Кобба-Дугласа

В работе предпринята попытка совершенствования планирования производства продукции на предприятии через разработку эконометрической модели в виде производственной функции Кобба – Дугласа. Определены параметры модели. Доказано, что качество построенной модели хорошее. Для оценки эффективности производства рассчитаны средние, предельные продукты труда и капитала. Выявлена чувствительность величины зависимой переменной к изменению факторов. Рассчитана отдача от масштаба использованных ресурсов. Оценены прогнозные свойства модели, сделан прогноз объемов производства продукции.

Ключевые слова: планирование производства, функция Кобба - Дугласа, эконометрическая модель, оценка качества модели, оценка эффективности, прогноз

Dolgikh Y., Kostovski A. Improving production planning using production function Cobb-Douglas

In this paper it was an attempt to improve the planning of production through the development of an econometric model in the form of Cobb - Douglas. The parameters of models are defined. It is proved that quality of the constructed model is a good. The sensitivity values of the dependent variable to a change in factors is spotted. Forecast model properties are estimated the forecast production volumes are made.

Keywords: production planning, the Cobb - Douglas, econometric model, quality assessment models, assessment of efficiency, forecasting.

Дата надходження до редакції: 14.04.2014р.

Рецензент: д.т.н., професор Лавров Є.А.

УДК 637.42

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ОСНОВНІ ЗАСОБИ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Н. М. Журбенко, Сумський національний аграрний університет

В статті досліджено еволюцію поняття «основні засоби», визначено відмінності між такими категоріями як «основні фонди» та «основний капітал».

Ключові слова: основні засоби, основні фонди, основний капітал.

Постановка проблеми. Враховуючи вислів Рене Декарта визначаєте значення слів та ви позбавите світ від частини хибних уявлень, перш за все, на нашу думку, слід дослідити розвиток наукової думки у відношенні значення ключових понять нашої теми дослідження, а саме поняття основні засоби. Вивчаючи праці вітчизняних та зарубіжних вчених з даної тематики, слід зауважити, що науковці часто вживають такі поняття, як основні засоби, основні фонди, основний капітал, а також народні фонди, при цьому значення вказаних термінів різняться у різних науковців. Саме тому актуальним завданням науки є дослідження економічної сутності основних засобів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та наукових підходів щодо вирішення проблем та методичних підходів щодо оцінки та аналізу ефективності використання основних засобів на підприємствах зробили провідні вчені-економісти, зокрема: М.Г.Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф.Голов, Ю.А. Кузьминський, В.Ф. Палій, П.Т. Саблук, Я.В. Соколов, О.В.Пасько та ін..

Постановка завдання. Метою даної статті є

дослідження підходів до розуміння поняття основні засоби та відмінності понять «основні фонди», «основний капітал», «основні засоби».

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукового доробку показав, що у вітчизняній літературі немає однаковості при визначенні поняття «основні фонди» та поняття «основні засоби».

В.Г. Андрійчук подає наступне тлумачення: «Знаряддя і предмети праці, виражені у вартісній формі, разом з грошовими ресурсами, що обслуговують процес виробництва, становлять поняття виробничих фондів. Їх кругообіг відбувається як рух вартості, результатом якого є виробництво матеріальних благ, що втілюють у собі вартість спожитих засобів виробництва.

Залежно від характеру обороту, а також від функціональної ролі і значення в процесі створення нових споживних вартостей засоби виробництва поділяють на основні й оборотні фонди (основний і оборотний капітал).

Основні виробничі фонди (основний капітал) — це грошовий вираз знарядь праці. Вони беруть участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натурально-речову форму».

[1]

Павлов П.М. вважає, що основними виробничими засобами є та їх частина, яка знаходиться в процесі праці, використовується поступово, протягом декількох виробничих циклів частинами переносить свою вартість на готовий продукт, тому їх вартість вступає до обігу в кожний даний момент частинами і частинами є відшкодовується в готовому продукті даного виробничого циклу. [2]

Саблук П.Т. вказує: «Основні виробничі фонди – це економічна форма частини засобів виробництва, які функціонують в умовах державної або колгоспно-кооперативної форми власності і служать для задоволення постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб членів суспільства». [3]

В роботі Додонова А.А. знаходимо: «До основних фондів належать такі засоби виробництва, які беруть участь у багатьох виробничих циклах і переносять свою вартість на вироблений продукт частинами, а тому частинами відбувається і відшкодування їх вартості. «Терміни «основні фонди» і «основні засоби» відносяться до однієї і тієї ж економічної категорії і виражають одну і ту ж величину». [4].

Ту ж саме думку, до якої і ми приєднуємося, знаходимо у Статистичному словнику, а саме: «Основні засоби – термін, який використовується у бухгалтерському обліку як синонім економічного поняття «основні фонди». [5].

Не розмежує досліджуваних понять Вейсман М.І.: «До основних засобів належать знаряддя виробництва (машини та обладнання), які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, а також матеріальні умови, необхідні для удосконалення процесу праці (будівлі, споруди та ін.). Основні фонди протягом тривалого часу зберігають свою речову (натуральну) форму, при цьому вони зношуються поступово і переносять свою вартість частинами, у міру зносу на виготовлений продукт. [6]

Марченко А.К. стверджує: «До основних засобів відносяться створені працею знаряддя (машини, обладнання), які являють собою, за образним висловлюванням Маркса, кісткову і м'язову систему виробництва, а також матеріальні умови (будівлі, споруди, інвентар, без яких процес виробництва неможливий або може здійснюватися у недосконалому вигляді». [7]

У Парашутіна Н.В. є наступне визначення: «Під основними засобами слід розуміти засоби (знаряддя) праці, які являють собою річ або комплекс речей, які людина розміщує між собою і предметом праці і які служать для неї провідником її впливу на цей предмет, тобто верстати, робочі машини, інструменти, за допомогою яких здійснюється процес виробництва». [8]

Пизенгольц М.З. та Варава А.П. пропонують наступне: «Основні засоби в процесі виробництва виконують роль засобів праці. Засоби праці вико-

ристовуються людиною як провідник її впливу на предмети праці з метою пристосування її до задоволення своїх потреб. Поняття «основні засоби» на практиці не збігається з поняттям «засоби праці», адже не включає в себе значну частину засобів праці, що або відносяться до малоцінних швидкозношуваних предметів, або не мають грошової оцінки, разом з цим основні засоби включають в себе невикористані засоби». [9]

Цитовані першоджерела 2, 4-9 відносяться до періоду 60-х – кінець 80-х років. Дещо пізніше, в 90-х роках, в роботах науковців з'являються певні зауваження, що стосуються, насамперед, вартості засобів, що їх відносять до основних. Наприклад, в 1996 р. Бутинець Ф.Ф. вказує: «Основні засоби – сукупність усіх засобів праці вартістю не нижче 5 неоподаткованих мінімумів заробітної плати і строком служби не менше одного року, виражена у грошовій оцінці. Свою вартість на готовий продукт переносять поступово, частинами, беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох виробничих циклів». [10]. Або ж роком пізніше Кондраков Н.П. пише: «Основні засоби – це засоби праці, за винятком малоцінних швидкозношуваних предметів, до яких відносяться об'єкти вартістю понад 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за одиницю і строком служби понад один рік». [11]. В подальшому досліджувані нами дефініції зазнають наступних змін. Наприклад, в роботі Пушкар М.С. та ін. міститься визначення: «До засобів тривалого використання належать основні засоби, які служать більше одного року і мають вартість більше межі, встановленої Мінфіном на даний час. Вони багаторазово беруть участь у процесі відтворення і частками переносять свою вартість на заново створену продукцію (роботи, послуги) у вигляді амортизаційних відрахувань. Основні засоби протягом строку служби зберігають свою натуральну форму». [12]

Сопко В. вказує, що «до основних засобів належать засоби праці, що експлуатуються більше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт, виняток становить лабораторне обладнання, для якого ліміт значно вищий, повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва, переносять свою вартість на готову продукцію частинами у міру зносу. До основних засобів належать також земельні ділянки, родовища корисних копалин, лісові, водні угіддя, які надаються в користування підприємствам і господарським організаціям; в системному обліку вони поки що не відображаються, а обліковуються лише в натуральному вираженні, їх площу зазначають у довідці до балансу». [13]. Очевидний висновок, що зазначені зміни у трактуванні викликані об'єктивними процесами, що відбувалися в зовнішньому середовищі (прискорення темпів інфляції вимагає введення формалізованих обмежень на вартість засобів, що включаються до складу ос-

новних, а процеси роздержавлення та приватизації зумовлюють необхідність включати до складу основних засобів земельних ділянок тощо). Практично аналогічне твердження знаходимо в праці Уолш К.: «Основні засоби – це великі, високовартісні, довгострокові матеріальні активи, необхідні для ведення операційної діяльності. Землю, будівлі, обладнання, офісні приміщення та транспорт, як правило, зараховують до цієї групи». [14].

Підбиваючи проміжні підсумки, можемо сказати, що в науковій літературі різних років містяться такі визначення основних засобів:

- сукупність матеріально-речових цінностей;
- сукупність засобів праці (знарядь виробництва), які беруть участь у виробництві протягом тривалого часу;
- сукупність засобів праці і матеріальних умов виробництва (будівлі, споруди);
- матеріальні активи;
- засоби тривалого використання;
- терміни «основні фонди» та «основні засоби» є синонімами.

Піддамо уважному аналізу трактування терміну «основні фонди», що його містять наукові джерела різних років.

У праці Аракелян А.А. та ін., датованій 1970 роком, знаходимо таке трактування: «Основними виробничими фондами є частина засобів виробництва, що перебуваючи у процесі праці, використовується поступово, протягом кількох виробничих циклів, частинами переносять свою вартість на готовий продукт, тому їх вартість надходить у обіг у кожний даний момент частинами і частинами ж відшкодовується у готовому продукті даного виробничого циклу». [15]

Захаров В.Г. (1972 р.) пропонує наступне визначення: «Основні фонди являють собою ту частину виробничих фондів – функціональної частини промислових фондів підприємства, яка фіксована у засобах праці, що зберігають свою натуральну форму протягом багатьох виробничих циклів і частинами переносять свою вартість на товар, утворюючи фонд відшкодування». [16].

Ленская С.А. в своїй роботі (1974 р.) вказує: «Основні фонди – це вартість сукупності засобів праці, необхідних для раціонального і планомірного виробництва заданої продукції, які використовуються на підприємстві (в об'єднанні) протягом тривалого часу (зазвичай більше року), переносять свою вартість на створений за їх допомогою продукт частинами, у міру споживання і зберігають свою матеріальну форму.Основні фонди у їх грошовому виразі називають основними засобами». [17].

Баранов Д.А. (1977 р.) вказує: «Основні фонди – це введені у процес виробництва засоби праці із фіксованою вартістю, що беруть участь у процесі виробництва більше як один виробничий

цикл, а з точки зору річного відтворення – більше як один рік». [18].

У працях науковців 80-х років містяться наступні тлумачення. Наприклад, Коливанов Г.Н. стверджує: «Основні фонди є вартістю засобів праці, що цілком беруть участь у процесі виробництва, при цьому зберігаючи свою натурально-речову форму, тобто не віддаючи продукту, що створюється за їх допомогою ніскільки своєї речовини, але віддаючи йому частину своєї продукції» [19].

В свою чергу, Вальтер С.Б. (1986 р.) підкреслює, що «основні фонди сільського господарства являють собою сукупність вироблених суспільною працею матеріально-речових цінностей, що використовуються у незмінній натуральній формі впродовж тривалого періоду і втрачають свою вартість частинами в міру зносу» [20].

Безруких П.С. та ін. (1996 р.) відмічає, що «основні засоби (фонди) являють собою сукупність матеріально-речових об'єктів і цінностей, що діють у незмінній натуральній формі протягом тривалого часу» [21].

Дещо пізніше (в 2001 р.) Мочерний С.В. наводить наступне визначення: «Основні фонди – економічна форма засобів праці, що функціонують у виробничому процесі протягом багатьох кругооборотів, частково, в міру зношування, переносять свою вартість на новостворений продукт, відтворюючись через кілька виробничих циклів (будівлі, машини, обладнання та ін.), але не розкриваючи своєї соціально-економічної сутності. Основні фонди є лише засоби праці, залучені у виробничий процес, які виконують певні функції» [22].

Отже, аналізуючи науковий доробок фахівців з даного питання, ми приходимо до висновку, що поняття «основні засоби» та «основні фонди» практично тотожні (обидві категорії є вартісними, їх натурально-речові носії ті ж самі, роль у виробничому процесі однакова).

На нашу думку, слід уникати того явища, коли один і той самий термін використовується в різних підгалузях економічної науки з різним змістом, так само і недоцільним є уведення кількох термінів для позначення одного і того ж явища. Таким чином, ми пристаємо до думки тих науковців, які вважають терміни «основні фонди» та «основні засоби» синонімами.

Виникає питання – з яких причин утворилося дане подвоєння в термінології? Пасько О.В. вважає, що основні фонди позначали засоби виробництва, що існували в умовах, коли подолано відчуженість найманих працівників від засобів виробництва [23]. Тобто термін «основні фонди» був введений у науковий оборот через ідеологічні причини – на протигагу поняттю «капітал». «Основний капітал, відмічає Шульман С.І., - це приватна власність окремих капіталістів, основні фонди – суспільна соціалістична власність» [24].

Довгий час в економічній науці панувала думка, що в соціалістичному господарстві, за умов суспільної власності, відсутня експлуатація працівників, на відміну від капіталістичної системи, при якій неоплачена праця найманих працівників є джерелом додаткової вартості для власників засобів виробництва. Але Мочерний С.В. вказує, що в СРСР, не дивлячись на формально проголошену суспільну власність на засоби виробництва, останні були знаряддям експлуатації, при цьому ступінь експлуатації був значно вищий, ніж в розвинутих країнах Заходу [25]. Натомість Мочерний С.В. пропонує такі поняття, як «народні фонди» та «народний капітал». «Основою народної економіки є передусім народні підприємства, на яких долається відчуженість найманого працівника від засобів управління, оскільки керівництво на таких підприємствах здійснюється на основі самоврядування» [26]. На таких підприємствах, на думку дослідника, відсутня відчуженість працівників від засобів виробництва і тому засоби виробництва уже не є капіталом, проте назвати їх фондами недоцільно, так як останнє поняття, вважає автор, не відображає соціально-економічної форми. Навпроти, «народні фонди» відображають трудову (а не експлуаторську) природу відносин власності на цих підприємствах, відсутність відчуження безпосередніх виробників від процесу праці, від управління власністю, від економічної влади, від результатів праці тощо» [25].

Ми не можемо погодитися з концепцією Мочерного С.В. щодо введення в науковий обіг додаткових понять «народні фонди», «народний

капітал», оскільки в основу цих понять покладено наявність чи відсутність експлуатації безпосередніх виконавців, при цьому індикатором експлуатації є можливість одержання додаткової вартості (прибутку). Питання про те, що є джерелом додаткової вартості (прибутку) надзвичайно цікаве з наукової точки зору, і представляє, на наш погляд, предмет окремого дослідження. В рамках же даного дослідження ми дозволимо собі зауваження, що навіть ті підприємства, що повністю належать трудовому колективу, який на ньому працює, мають за мету одержання прибутку, безвідносно до того, що саме є джерелом такого прибутку. До того ж слід пам'ятати, про те, що в сучасних умовах підприємство, яке не прагне до максимізації прибутку, скоро буде витіснено з ринку конкурентами, котрі мають таку мету. Підтвердження такої думки знаходимо в роботі Будаговської С. та ін. [27].

Висновки. Отже, в результаті проведеного аналізу, можемо зробити висновок, що для визначення поняття основних засобів принципово важливим є спосіб перенесення вартості на новостворений продукт, тривалість періоду використання у виробничому процесі та можливість збереження при цьому своєї натуральної форми. Водночас, вважаємо, що в сучасних економічних умовах реставрації ринкових відносин в Україні, які базуються на різноманітних формах власності, поняття «основні фонди» є тотожним до поняття «основні засоби», так само як і поняття «народні фонди», оскільки функції, що вони їх виконують, однакові, мета діяльності (тобто прибуток) також.

Список використаної літератури:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Павлов П.М. Социалистическое производство: сущность, критерии. — М.: Мысль, 1979. — 196 с.
3. Саблук П.Т. Формування і розвиток наукових основ забезпечення відтворювального процесу в аграрному виробництві // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. — К.: ІАЕ, 2003. — 624 с.
4. Додонов А.А. Амортизация и ремонт основных средств промышленности СССР. — М.: Госфиниздат, 1960. — 208 с.
5. Статистический словарь. М.: Статистика, 1965. — 708 с.
6. Вейсман М.И. Теория бухгалтерского учета. Учебник. 2-е переработанное изд. — М.: Профтехиздат, 1962. — 296 с.
7. Марченко А.К. Бухгалтерский учет в промышленности. Минск.: «Высшая школа», 1977.- 432 с.
8. Парашутин Н.В., Козлова Е. П. Курс бухгалтерского учета. М.: «Финансы», 1977. — 424 с.
9. Пизенгольц М.З., Варава А.П. Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве. В 2-х частях. Ч.1. — 2-е изд. Перераб. и доп. — М.: Агропромиздат, 1987. — 352 с.
10. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Ч.2. — Житомир, 1996. — 236 с.
11. Кондраков Н.П. Бухгалтерский учет: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА — М, 1997. — 560 с.
12. Пушкар М.С., Журавель Г.П., Литвин Ю.А., Мельник В.Г. Бухгалтерський облік: основи методології і організації. — Тернопіль. — 1997. — 266 с.
13. Сопко В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1998. — 448 с.
14. Уолш К. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: Пер. з англ. — К.: Всеуито; Наукова думка, 2001. — 367 с. — (Сер. «Усе про менеджмент»)
15. Аракелян А.А., Воротилов В.А., Кантор Л.М., Павлов П.М. Воспроизводство основных фондов в СССР. М.: Мысль, 1970. — 485 с.
16. Захаров В.Г. Особенности воспроизводства основных фондов в условиях научно-технической революции. — М.: Экономика, 1972. — 199 с.
17. Ленская С.А. Основные фонды: что это такое? — М.: Знание, 1974. — 80 с.

18. Баранов Д.А. Сроки амортизации и обновления основных производственных фондов. – М., «Наука». – 1977. – 219 с.
19. Колыванов Г.Н. Эффективность использования производственных фондов в сельском хозяйстве. – М.: Колос, 1980. – 144 с.
20. Вальтер С.Б. Капитальные вложения в сельское хозяйство: финансирование, кредитование, анализ использования. – М.: Агропромиздат, 1986. – 184 с.
21. Бухгалтерский учет: Учебник / П.С. Безруких, В.Б. Кондраков и др.; Под ред. П.С. Безруких. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Бухгалтерский учет, 1996. – 576 с.
22. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2./Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.,
23. Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств у сучасних умовах. – Суми: ВАТ «СОД», видавництво «Козацький вал», 2004. – 102 с.
24. Шульман С.И. Основные фонды и амортизация (теория, учет). – Мн.: Наука и техника, 1977. – 240 с.
25. Основи економічної теорії / С.В. Мочерний, С.А. Єрохіна, Л.О. Канищенко та ін. За ред. С.В. Мочерного. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 646 с.
26. Мочерний С. Моделі трансформаційних процесів економіки // Економіка України. – 2000. - №2. – С.13-23
27. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник для студ. екон. спец. зал. освіти: У 2 Ч. / С.Будаговська, О.Кілієвич, І.Луїна та ін.; за заг. ред. С.Будаговської. – К.: Основи, - 1998

Журбенко Н.М. Сущность понятия «основные средства» как экономической категории.

В статье исследована эволюция понятия «основные средства», определены различия между такими категориями как «основные фонды» и «основной капитал». Подводя итоги, можем сказать, что в научной литературе разных лет имеют место такие определения основных средств: совокупность материально-вещественных ценностей; совокупность средств труда (орудий производства), которые берут участие в производстве в течении длительного времени; совокупность средств труда и материальных условий производства (здания, сооружения); материальные активы; средства длительного использования; термины «основные фонды» и «основные средства» являются синонимами. А также, анализируя научные труды специалистов, мы приходим к выводу, что «основные средства» и «основные фонды» обе категории есть стоимостные, их натурально-вещественные носители те же и роль в производственном процессе одинакова. Следовательно, стоит уходить от явления, когда один и тот же термин используется в различных подотраслях экономической науки с разным содержанием, а так же не рациональное введение нескольких терминов для определения одного и того же явления. В результате проведенного анализа, можем сделать вывод, что для определения понятия основных средств принципиально важным есть способ перенесения стоимости на новообразованный продукт, период использования в производственном процессе, а также возможность сохранения при этом его натуральной формы. В современных экономических условиях реставрации рыночных отношений, понятие «основные фонды» есть тождественным к понятию «основные средства», так как и понятие «народные фонды», поскольку функции, которые они выполняют одинаковые, цель деятельности – прибыль.

Ключевые слова. основные средства, основные фонды, основной капитал.

Zhurbenko N.M. The essence of the concept of "fixed assets" as an economic category

The article investigates the evolution of the concept of "fixed assets", defines the differences between such categories as "fixed funds" and "fixed capital". Summing up the results, we can say that in the scientific literature of different years there are such definitions of fixed assets: the totality of the material values; the totality of means of labor (instruments of production) which take part in the production for a long time; the totality of means of labor and material conditions of production (buildings, structures); tangible assets; means of the long-term use; the terms "fixed funds" and "fixed assets" are synonymous.

And by analyzing the scientific works of specialists, we made the conclusion that both categories "fixed assets" and "fixed funds" have cost, their natural medium and role in the manufacturing process are the same. Therefore, it is necessary to move away from the phenomenon when the same term is used in various subsectors of economic science with different contents, and also not rational introduction in several terms to define the same phenomenon.

Based on the analysis, we can conclude that for the definition of fixed assets fundamentally important is a way of transferring the cost to the newly formed product, period of use in the manufacturing process and the ability to save its natural form.

In today's economic conditions of restoration the market relations, the term "fixed funds" is identical to the concept "fixed assets", the same as the term «national assets» because the functions that they carry out are the same, the aim of activity is profit.

Keywords. fixed assets, fixed funds, fixed capital.

Дата надходження до редакції:

Рецензент: к.е.н., доцент Маслак О. М.